

Юлія Василівна ДАНИЛЕНКО

к.е.н., доцент кафедри, Національний університет харчових технологій

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9111-6601>

e-mail: julja-zherev@ukr.net

Яніна Миколаївна ШВЕЦЬ

студентка, Національний університет харчових технологій

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8459-9070>

e-mail: yaninashvets03@gmail.com

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості розвитку фінансової інклюзії в Україні. Доведено, що основними її провайдерами сьогодні є банки. Вдосконалено поняття «фінансової інклюзії» у контексті взаємозв'язку з поняттям «фінансової безбар'єрності». Проаналізовано сучасний рівень розвитку фінансової інклюзії. Виявлено, що населення України є достатньо обізнаним відносно наявних фінансових послуг, проте процент охоплення водночас залишається незначним. Останнім часом для розвитку фінансової інклюзії важливого значення набули цифрові технології, розширення Інтернет банкінгу, розвиток FinTech та інклюзивного банкінгу. На основі проведеного аналізу побудовано карту інклюзивних відділень вітчизняних банків.

Ключові слова: фінансова інклюзія, фінансова грамотність, безбар'єрність, фінансові послуги, банківська система

ВСТУП

Протягом останніх років фінансова інклюзія стала одним із пріоритетів розвитку як кожної окремої країни, так і всієї світової спільноти. Світовий банк розглядає фінансову інклюзію як один із ключових факторів підвищення соціального добробуту і зменшення бідності у світі. ООН визначає фінансову інклюзію серед ключових факторів для 7 із 17 Цілей сталого розвитку. Поняття інклюзії входить до складових місії фінансового сектору України відповідно до Стратегії розвитку фінансового сектору України. Зазначене підкреслює актуальність дослідження даної теми.

Фінансова інклюзія завдяки розширенню доступу широких верств населення до різноманітних фінансових послуг сприяє ефективному плануванню доходів громадян, розширенню джерел їх надходжень, що в кінцевому підсумку сприяє підвищенню загального рівня доходів населення і згладжуванню негативних проявів різномунітних фінансових криз. Забезпечуючи доступ населення до фінансових послуг та підвищення фінансової грамотності, фінансова інклюзія сприяє економічному розвитку, що є особливо важливим в перспективі повоєнного відновлення економіки України. Оскільки фінансовий ринок України продовжує залишатися банкоцентричним, окремої уваги потребує дослідження особливостей розвитку фінансової інклюзії у банківській системі України.

Питання фінансової інклюзії знаходиться в центрі дослідження багатьох вітчизняних науковців та практиків. Зокрема, варто відзначити праці К. Ануфрієвої, А. Шкляра, Р. Винник, Н. Захарченко, П. Латковського, С. Науменкової, С. Міщенко, В. Міщенка та ін. У своїх працях вони розглядають поняття фінансової інклюзії, її складники, етапи становлення, проте особливості розвитку фінансової інклюзії в банківській системі України потребують подальшого дослідження.

МЕТА статті – узагальнення особливостей та оцінювання сучасного стану фінансової інклюзії у банківській системі України, виявлення основних проблем, що стримують фінансову інклюзію та окреслення перспективних напрямів її розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу дослідження становлять загально-наукові та спеціальні методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, компіляція, порівняння та узагальнення, графічний та табличний. Проаналізовано звітні матеріали Національного банку України (НБУ), стратегії розвитку фінансового сектору та фінансової грамотності в Україні та наукові джерела з питань розвитку фінансової інклюзії в Україні. Методологічна основа дала змогу вдосконалити поняття фінансової інклюзії, оцінити її сучасний рівень у банківській системі України та виявити основні проблеми та перспективи розвитку фінансової інклюзії в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поняття «фінансова інклюзія» вперше офіційно визначено на конференції глобального партнерства з фінансової інклюзії (Global Partnership for Financial Inclusion, GPFII) п'ятьма ключовими інституціями зі встановлення стандартів (standard-setting bodies: Базельським комітетом з банківського нагляду (BCBS), Комітетом з платіжних і розрахункових систем (CPSS), Міжнародною групою з питань фінансових дій (відмивання коштів) (FATF), Міжнародною асоціацією страховиків депозитів (IADI) та Міжнародною асоціацією страхового нагляду (IAIS). Відповідно до них фінансова інклюзія означає стан, коли дорослі особи працездатного віку мають ефективний доступ до кредитів, заощаджень, платежів і страхування від офіційних постачальників послуг. Водночас ефективний доступ передбачає зручне та доступне за ціною надання послуг для замовника на умовах сталості для постачальника (sustainable services), в результаті чого клієнти поза формальною фінансовою системою (такою, діяльність якої врегульована законодавством) починають використовувати формальні фінансові послуги, а не наявні варіанти [3, с.64].

Як показує огляд сучасної літератури з цього питання, єдиного визначення фінансової інклюзії немає, однак переважно всі підходи до розуміння поняття «фінансова інклюзія» базуються на баченні Світового банку (табл. 1).

Таблиця 1 – Підходи до розуміння поняття «фінансова інклюзія» (складено авторами на основі узагальнення джерел [2-4, 6, 8, 11])

Автори (джерело) підходу до визначення фінансової інклюзії	Сутність підходу
Світовий банк [2]	наявність у населення та підприємств доступу до корисних та доступних фінансових продуктів і послуг, які задовольняють їхні потреби, – грошових переказів, платежів, заощаджень, кредитів та страхування – і надаються відповідальним та стійким способом.
НБУ [11]	створення умов для залучення всіх верств населення та бізнесу до користування різноманітними фінансовими послугами, які доступні за інфраструктурою та ціною, офіційно врегульовані та відповідають потребам населення, з метою стимулювання економічного зростання країни та зменшення соціальної нерівності в суспільстві.
Захарченко Н. [6]	процес залучення та надання рівного доступу до фінансових продуктів і послуг основним суб'єктам фінансового ринку в результаті їх взаємодії.
Винник Р. [4]	сукупність усіх можливих методів та інструментів, які застосовуються для досягнення високого рівня розвитку фінансових послуг у відповідності до міжнародних стандартів. Фінансова інклюзія – створення умов для залучення усіх сегментів населення та бізнесу до користування різноманітними фінансовими послугами, які доступні за інфраструктурою та ціною, офіційно врегульовані та відповідають потребам населення з метою стимулювання економічного зростання країни та зменшення соціальної нерівності у суспільстві.
Ануфрієва К. та Шкляр А. [3, с. 66]	процес взаємодії між суб'єктами фінансового ринку та споживачами фінансових послуг, що через надання рівного доступу до фінансових послуг забезпечує такий рівень участі споживачів фінансових послуг у фінансовій системі, який через забезпечення сталості фінансових інституцій сприяє суспільному розвитку.
Латковський П. [8]	Інклюзія фінансової системи – процес забезпечення доступу всіх верств населення до фінансових послуг та інструментів, які допоможуть їм в економічному зростанні і підвищенні життєвого рівня. Інклюзія фінансової системи передбачає створення фінансових послуг та інструментів, які будуть доступні та прийнятні у використанні для всіх категорій населення, включаючи тих, хто раніше не мав доступу до фінансових послуг; вона є важливим елементом економічного розвитку, оскільки забезпечує більш широкий доступ до фінансових ресурсів та збільшує можливості для такого розвитку.

Стрімка діджиталізація останніх років сприяла введенню в науковий обіг С. Науменковою, С. Міщенко, В. Міщенко поняття цифрової фінансової інклюзії, під яким розуміється розширення реального доступу окремих груп населення до базових фінансових послуг на основі застосування інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій [10, с. 105].

Узагальнюючи, можемо сказати, що первинно поняття фінансової інклюзії передбачало доступ до базових фінансових послуг: кредитування, страхування, здійснення заощаджень та платежів. З часом науковці почали наголошувати на необхідності взаємодії між суб'єктами надання фінансових послуг та їх споживачами з метою пошуку способів надання/отримання цих послуг, які б найкраще задовольняли споживачів. Подальше вдосконалення розуміння фінансової інклюзії стосувалося визначення її ролі в економічному зростанні країни та підвищенні добробуту споживачів фінансових послуг.

Нині у визначенні поняття «фінансова інклюзія» необхідно враховувати сучасні тенденції розвитку фінансового сектору, такі як цифровізація, діджиталізація, розвиток Fintech. Крім того, НБУ вводить поняття фінансової безбар'єрності, що напряму пов'язано з розумінням і розвитком фінансової інклюзії в Україні.

Для впровадження фінансової безбар'єрності НБУ прийнято низку рішень, зокрема ухвалено Методичні рекомендації з правил інклюзивного надання фінансових послуг в установах України (далі – Рекомендації), відповідно до яких в науковий обіг та практику надання фінансових послуг вводяться нові поняття, такі як безбар'єрна фінансова послуга та інклюзивне надання фінансових послуг, застосування на практиці яких буде визначати рівень фінансової інклюзії в країні [9]. Рекомендації розроблено з метою забезпечення надання бан-

ками та небанківськими фінансовими та платіжними установами послуг, фізично та інформаційно доступних для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Реалізація рекомендацій сприятиме створенню безпрецедентно інклюзивного фінансового простору для кожного громадянина України, зокрема ветеранів війни, людей з інвалідністю та старшого віку [13]. Про важливість прийняття зазначених Рекомендацій свідчить внесення безбар'єрності надання фінансових послуг до пріоритетних завдань Стратегії розвитку фінансового сектору України та інституційної Стратегії НБУ.

У зв'язку з цим пропонуємо доповнити визначення фінансової інклюзії в контексті розуміння фінансової безбар'єрності: фінансова інклюзія – це створення умов для рівного доступу громадян і бізнесу до необхідних їм фінансових послуг з урахуванням принципу не дискримінації незалежно від віку, інвалідності, порушень функцій органів і систем організму, рівня комунікативних можливостей або обставин та збільшують ступінь участі всіх споживачів у соціумі, з метою стимулювання економічного зростання країни та зменшення соціальної нерівності в суспільстві.

Оцінювання рівня фінансової інклюзії здійснюється в контексті трьох вимірів: охоплення, використання та якості фінансових послуг. Вимір охоплення стосується фізичної здатності клієнтів легко досягти точки обслуговування. Згідно з опитуванням Світового банку Global Findex з 2,5 млрд осіб, виключених із фінансових відносин у світі, 20% називають відстань до точки фінансового обслуговування основною причиною відсутності рахунку у фінансовій установі [2]. Дефіцит фізичних пунктів надання фінансових послуг відчуває переважно населення, яке проживає в сільській місцевості, але в низці країн це стосується й осіб, які проживають у

містах. Вимір використання визначає, наскільки часто за нагоди фінансові послуги використовуються, а показник якості використання вимірює ступінь, наскільки фінансові послуги відповідають потребам споживачів. Фактично фінансова інклюзія означає оптимальне поєднання цих вимірів [3, с. 68].

Оскільки банки є основними надавачами фінансових послуг в Україні, проаналізуємо рівень фінансової інклюзії у вітчизняній банківській системі, виходячи з цих критеріїв.

Розвиток фінансової інклюзії в незалежній Україні бере свій початок ще у 1990 р., коли фінансові установи почали пропонувати нові фінансові послуги, такі як страхування та відкриття ощадних рахунків. Ці послуги були доступні і розповсюджувалися серед населення з нижчим рівнем дохідності [9].

Із розвитком фінансового ринку продовжувала розвиватись й фінансова інклюзія. Загальнонаціональне оцінювання рівня фінансової інклюзії проведено у 2018 р. Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) спільно з НБУ. Його результати показали, що фінансовими продуктами користуються 60 % респондентів, водночас знають про них набагато більше. Лише 63 % громадян мають банківський рахунок, а 37 % не користуються взагалі банківськими послугами. Така фінансова поведінка зумовлена низьким рівнем: надання фінансових послуг та їх фізичної доступності, фінансової грамотності населення, забезпечення захисту прав споживачів [4].

У 2021 р. USAID та НБУ проведено таке оцінювання рівня фінансової грамотності, фінансової інклюзії та фінансового добробуту в Україні, яке показало достатньо високий рівень обізнаності про фінансові послуги, але водночас відносно низький відсоток користування такими послугами, що говорить про наявність значного потенціалу розвитку фінансової інклюзії [15].

Початок повномасштабного вторгнення в Україну спричинив суттєвий на вплив як на рівень розвитку банківської системи України, так і на розвиток фінансової інклюзії. Проте цей вплив не є однозначно негативним. З одного боку, він обмежив можливість отримання фінансових послуг значною кількістю населення Укра-

їни, а з іншого – це відкрило можливості для впровадження новітніх технологій банками для обслуговування клієнтів, що спростило доступ до таких послуг.

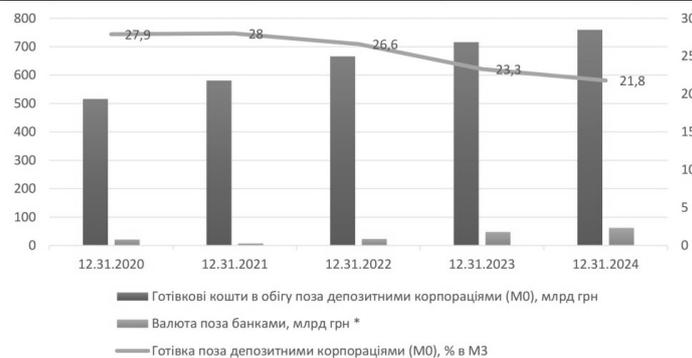
У табл. 2 наведено динаміку кількості банківських відокремлених структурних підрозділів у 2020-2024 рр. Як видно з табл. 2, кількість відокремлених структурних підрозділів у всіх групах банків суттєво скоротилася з початком війни. Частина банківських відділень залишилася на тимчасово окупованих територіях, частина зазнала пошкоджень або руйнувань в результаті воєнних дій. Звичайно, це суттєво впливає на доступність фінансових послуг, особливо на прифронтових територіях.

Згідно з дослідженням, проведеним Національною асоціацією банків України (НАБУ), у червні-липні 2023 р. найбільший інтерес серед фінансових послуг в Україні проявлявся до кредитних карток, поточних рахунків для зберігання коштів і виконання платіжних операцій та здійснення операцій з іноземною валютою. Це пояснюється великою кількістю внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та мігрантів. Перші найчастіше цікавляться платіжними картками для соціальних виплат («Підтримка», «Відновлення» тощо), кредитами на житло та придбанням товарів (послуг) у формі оплати з відстроченням або з розстроченням платежу від банку, а вимушені мігранти – переказом коштів за кордон та відкриттям валютних карток (платіжних карток до рахунків в іноземній валюті) [11].

Про значний потенціал розвитку фінансової інклюзії говорить наявність значного відсотка готівкових коштів та валюти в обігу поза депозитними корпораціями (банками та НБУ) (рис. 1). Як бачимо з рис. 1, обсяг готівкових коштів та валюти поза банками протягом останніх років продовжував зростати. Хоча позитивним моментом водночас є зниження у відсотковому значенні співвідношення грошового агрегату М0 до М3. За даними НБУ, вже в лютому 2025 р. чистий попит на іноземну валюту вдалося знизити як на безготівковому, так і на готівковому сегментах валютного ринку. Це зумовлювалося відносно стійкою ситуацією з експортом і покращенням

Таблиця 2 – Динаміка кількості банківських відокремлених структурних підрозділів у 2020-2024 рр. (складено авторами за даними [5])

Кількість відділень	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
Державні банки, серед них:	4148	3652	2824	2739	2675
Приватбанк	1717	1497	1210	1132	1107
Ощадбанк	1834	1602	1182	1182	1150
Банки з приватним капіталом	1594	1543	1412	1467	1445
Банки з іноземним капіталом	1050	1025	925	893	862

* Чисте ввезення валюти банками в Україну мінус чисте вивезення валюти юридичними та фізичними особами

Рис. 1. Обіг готівкових коштів поза банками в Україні (побудовано авторами за даними [5, 12])

курсів очікувань населення на тлі заходів НБУ стосовно посилення процентної політики. Статистика НБУ свідчить, що в лютому 2025 р. українці різко скоротили купівлю доларів у банках до 958 млн дол. Обсяг купівлі впав на 35,2% порівняно із січнем, коли українці купили рекордний за 12 років обсяг валюти. Курс на готівковому ринку впав на 25 коп. до 41,75 грн/долар [5].

За даними НБУ, за 2024 р. зростання обсягів готівкової валюти поза банками оцінено в 16,5 млрд дол. (у 2023 р. – 11,7 млрд дол.). Однак загалом на руках у населення і бізнесу може бути близько 130 млрд дол., що набагато більше за всі гривневі активи (2,6 трлн грн) [5]. Це свідчить про необхідність пошуку шляхів залучення цих коштів в банківську систему України та наявність значного рівня недовіри до вітчизняних фінансових установ.

Низький рівень довіри населення до фінансових установ зумовлено переважно негативним досвідом у минулому. Населення мало обізнане про учасників фінансового ринку, види фінансових послуг, умови їх користування та механізми захисту своїх прав у разі виникнення спірних ситуацій. Також недовіру можуть посилювати як недоброчесні дії працівників фінансових установ, так і помилки, яких допускаються споживачі фінансових послуг через неуважне вивчення істотних умов договорів про надання фінансових послуг до моменту їх підписання [11, с. 15].

Низький рівень довіри до банків пов'язаний також із низьким рівнем забезпечення захисту прав споживачів, що являє собою серйозну проблему, подолання якої гарантуватиме створення ринку безпечних і надійних фінансових послуг. Більшість населення не інформовано про всі повноваження учасників фінансового ринку та захищеність контролюючих органів, тому не довіряє фінансовим установам [6, с.17].

Рівень захисту прав споживачів можна оцінити, виходячи із кількості звернень споживачів фінансових послуг до НБУ (рис. 2). Як видно з рис. 2, загальна тенденція стосовно захисту прав споживачів фінансових послуг є позитивною, загалом кількість звернень стосовно діяльності фінансових установ зменшилась з початку війни. Однак звернення стосовно діяльності банків, особливо державних, які є системно важливими, дещо збільшилась. Найпоширенішими питаннями стосовно діяльності банків були питання про блокування та арешт рахунків, шахрайство, проблеми з переказом, кредитування у банках [7].

Попри суттєвий переважно негативний вплив війни на фінансову інклюзію, ми не можемо не говорити і про можливість для її розвитку.

Неможливість отримувати фінансові послуги у звичний

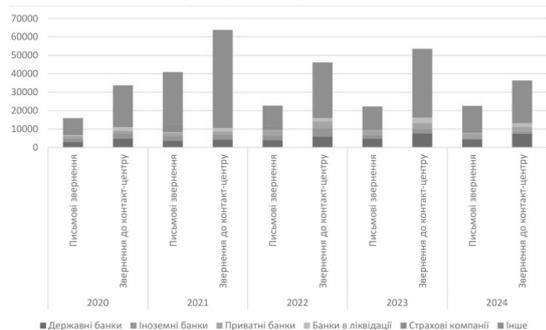

Рис. 2. Кількість звернень до НБУ стосовно захисту прав споживачів у 2020-2024 рр. (складено авторами за даними [7])

спосіб, необхідність підтримки населення і здійснення соціальних виплат у прифронтових зонах та на тимчасово окупованих територіях змусили банківські установи шукати нові способи надання фінансових послуг та широко впроваджувати цифрові технології. Це надало суттєвого поштовху до розвитку цифрової фінансової інклюзії.

Рівень доступності фінансового обслуговування із застосуванням цифрових каналів і сервісів у 2021 р. склав 14,28%, що наближалось до показника «вище середнього» у загальносвітовому вимірі [10, с. 109]. У сучасних умовах українці надають перевагу дистанційному формату отримання фінансових послуг. За чотири роки частка користувачів Інтернет-банкінгом серед дорослого населення України збільшилася на чверть – із 55% 2019 р. до 80% 2023 р., серед підлітків – на 14% і становила у 2023 р. 49%. Також Інтернет-банкінг стає популярним серед людей з порушенням слуху: частка користувачів банком у комп'ютері чи смартфоні збільшилася на 19% із 70% у 2019 р. до 89% у 2023 р. Цим тенденціям сприяє високий рівень цифровізації індустрії фінансових послуг в Україні, що особливо важливо за поточних безпекових умов [11, с. 16].

Український цифровий портал надання публічних послуг Дія отримав світове визнання. У публікації CGAP (Consultative Group to Assist the Poor), однієї з міжнародних організацій, яка займається фінансовою інклюзією, йдеться про Дію як приклад державно-приватного партнерства у розвитку цифрових технологій міжнародній спільноті, який може допомагати поширенню цифрової фінансової інклюзії у кризові часи [1].

Однак вітчизняній фінансовій системі притаманна й низка стримуючих чинників для зростання цифрової фінансової інклюзії населення України – недостатня обізнаність про фінансові послуги, що можна споживати онлайн, низький рівень розвитку цифрових навичок українців, а також пошкодження енергетичної інфраструктури, перебої мобільного та Інтернет-зв'язку внаслідок повітряних атак армії росії. За даними дослідження, проведеного у 2023 р. Міністерством цифрової інфраструктури (Мінцифри), найкраще володіють цифровими технологіями молоді люди, а зі збільшенням вікових границь когорти зменшується частка людей із цифровими навичками. Низький рівень фінансової та цифрової грамотності робить населення вразливим до шахрайства [11, с. 16].

В контексті розвитку фінансової безбар'єрності як важливого складника фінансової інклюзії вітчизняні банки теж залишаються лідерами.

На основі аналізу сайтів українських банківських установ нами складено карту банківських інклюзивних відділень в розрізі областей України (рис. 3).

Рис. 3. Карта інклюзивних відділень банків України станом на 01.03.2025 р. (складено авторами за даними сайтів вітчизняних банків)

Як видно з рис. 3, найбільше інклюзивних відділень відкрито у м. Київ, Дніпропетровській, Львівській, Полтавській та Одеській областях. Це можна пояснити передусім тим, що саме тут знаходиться найбільша кількість ВПО і ветеранів війни. Якщо говорити в розрізі вітчизняних банків, то лише 19 серед 61 мають інклюзивні відділення. Найбільшу кількість інклюзивних відділень мають Ощадбанк (25) та Приватбанк (13). За даними їхніх сайтів, у найближчій перспективі кількість таких відділень повинна збільшитись. Наприклад, Ощадбанк здійснює розбудову мережі інклюзивних відділень в рамках реалізації власної інклюзивної програми «Моя безбар'єрність», ПУМБ розвиває інклюзивний банкінг в рамках співпраці із ультрасучасним центром Superhumans.

Так, оцінювання рівня розвитку фінансової інклюзії у банківській системі України на сучасному етапі показало провідну роль банків у цьому напрямі. Але, не зважаючи на це, є низка проблем, які стримують цей розвиток:

- низька довіра до банків та фінансових регуляторів, що підтверджується високим рівнем готівки поза банками;
- інтуїтивне користування фінансовими послугами (без розуміння їхньої суті), які надаються компаніями та банками (кредитні картки і рамках зарплатних проєктів; «сплячі інвестори», які отримали цінні папери компаній під час приватизації, «опосередковані інвестори», які уклали пенсійні контракти з НПФ з ініціативи роботодавця; користувачі обов'язкових видів страхування тощо [3, с. 72];
- висока інфляція та низькі реальні доходи населення. Як наслідок добровільна відмова від користування певними фінансовими послугами через відсутність доходів і зниження попиту на окремі фінансові продукти та послуги [10, с. 110];
- використання більшої частки доходів на споживання, а не на заощадження [3, с. 72];
- недостатнє законодавче та нормативне врегулювання надання окремих видів послуг і застосування окремих каналів та інноваційних інструментів;
- низький рівень обізнаності громадян про застосування інноваційних продуктів і послуг [10, с. 110].

Крім того, важливим стримуючим фактором фінансової інклюзії є високі тарифи фінансових установ, зокрема банків, у наданні фінансових послуг. Корпоративні стратегії вітчизняних фінансових інституцій (передусім небанківських) орієнтовано на обслуговування юридичних осіб та/або фізичних осіб з надзвичайно високими рівнями доходів. Фактично ми маємо справу з опортунізмом фінансових посередників, коли їх стратегію може бути орієнтовано на застосування інформаційної асиметрії, фінансової неграмотності індивідумів тощо [14, с. 79].

В цьому контексті важливо посилювати регуляторні вимоги до тарифної політики фінансових установ з ме-

тою розширення їх доступності.

Повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 р. сприяло появі нових викликів стосовно розвитку фінансової інклюзії, зокрема нерівномірність доступу громадян до фінансових послуг в окремих регіонах України; примусове відсторонення від системи офіційного фінансового обслуговування внаслідок військових дій, вимушеної міграції, руйнування інфраструктури [10, с. 110]. Поширення фінансової інклюзії на прифронтову зону та тимчасово окуповані території (ТОТ) стає можливим саме завдяки мобільним застосункам, цифровізації, через мобільні відділення банків та інших небанківських фінансових установ. Важливим для максимального охоплення фінансовими послугами всього населення, крім відкриття інклюзивних відділень безпосередньо банками, може бути створення спеціальних інклюзивних банків.

Воєнні дії в Україні спричинили ще одну проблему для фінансової інклюзії – це посилення кіберризиків та зростання шахрайських операцій.

Отже, запорукою подальшого розвитку фінансової інклюзії в Україні є підвищення фінансової грамотності населення. Відповідно до Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 р. фінансова грамотність – шлях до зростання фінансової інклюзії населення та появи нових можливостей.

Згідно з даними Глобального індексу фінансової інклюзії за 2024 р., економіки, які інвестують у свою фінансову цифрову інфраструктуру, також спостерігають покращення звичок заощаджень серед населення.

Так, для подальшого розвитку фінансової інклюзії в Україні необхідно вирішити низку завдань, а саме активно проводити заходи з підвищення фінансової грамотності населення, починаючи зі шкільного віку; удосконалення захисту від кіберризиків та посилення відповідальності за кіберзлочини; удосконалення законодавства у сфері регулювання фінансового сектору тощо.

ВИСНОВКИ

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що розвиток фінансової інклюзії є важливим для всіх учасників фінансового сектору: від споживачів фінансових послуг, їх провайдерів до його регуляторів. Оскільки підвищення фінансової інклюзії сприяє формуванню та залученню заощаджень населення в розвиток економіки, підвищенню добробуту громадян, покращенню вирішення питань соціального захисту й фінансової захищеності населення та бізнесу від непередбачених наслідків фінансових криз.

Фінансова інклюзія в Україні поступово розвивається, проте залишається низка викликів, що потребують вирішення. Належний рівень фінансової інклюзії сприятиме зростанню заощаджень та внутрішніх інвестицій в країні, що може стати вирішальним чинником у повоєнному відновленні економіки України.

Список використаних джерел

1. Sophie Sirtaine, Andrew Torre, Ukraine's Diia: A Digital Lifeline in Times of Crisis. Consultative Group to Assist the Poor. URL: <https://www.cgap.org/blog/ukraines-diia-digital-lifeline-in-times-of-crisis>
2. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview#1>
3. Ануфрієва К.В., Шкляр А.І. Фінансова інклюзія як чинник соціоекономічного розвитку. *Український соціум*. 2019. № 3 (70). С. 59-77.
4. Винник Р.Ю. Розвиток фінансової інклюзії в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/714/686>

5. Грошово-кредитна та фінансова статистика за грудень 2020-2024 рр. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/groshovo-kreditna-ta-finansova-statistika-sichen-2025-roku>
6. Захарченко Н.В. Фінансова інклюзія для підвищення добробуту населення та економічного зростання держави. *Фінанси України*. 2020. № 6. С. 105-116.
7. Захист прав споживачів фінансових послуг: робота зі зверненнями, запитами на публічну інформацію та огляд практики застосування законодавства у 2020-2024 роках. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/consumer-protection>
8. Латковський П.П. Фінансова інклюзія як один із орієнтирів сприяння розвитку фінансової системи. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. у 2-х томах. (Одеса, 19 травня 2023 р.). Одеса, 2023. Т. 2. С. 39-42.
9. Методичні рекомендації з правил інклюзивного надання фінансових послуг в установах України: рішення Правління Національного банку України від 05 липня 2024 року № 240-рш. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_05072024_240-rsh
10. Науменкова С., Міщенко С., Міщенко В. Цифрова фінансова інклюзія для прискорення досягнення цілей сталого розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2023. 1 (222). С. 102-112.
11. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalna-strategiya-rozvitku-finansovoyi-gramotnosti-v-ukrayini-do-2030-roku>
12. Обсяги ввезення/вивезення в Україну готівкової іноземної валюти у 2012-2025 роках. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/files/rates_dod5.xlsx
13. Схвалено рекомендації для розбудови безбар'єрної фінансової системи. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/shvaleno-rekomendatsiyi-dlya-rozbudovi-bezbaryernoyi-finansovoyi-sistemi>
14. Федосов В.М., Стеценко Б.С. Роль освітніх факторів у формуванні фінансового світогляду в Україні. *Освітня аналітика України*. 2019. № 3 (7). С. 69-84.
15. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021. Звіт за результатами дослідження. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf

References

1. Sophie Sirtaine, Andrew Torre, Ukraine's Diia: A Digital Lifeline in Times of Crisis. Consultative Group to Assist the Poor. URL: <https://www.cgap.org/blog/ukraines-diia-digital-lifeline-in-times-of-crisis>
2. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview#1>
3. Anufriieva K.V., Shkliar A.I. Financial inclusion as a factor for socio-economic development. *Ukrainian society*, 2019. № 3 (70). pp. 59-77. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2019.03.059> (in Ukrainian).
4. Vynnyk R. Development of financial inclusion in Ukraine. *Economy and Society*. 2021. № 31. (in Ukrainian). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-45>
5. Monetary and Financial Statistics, January 2020-2024. National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/groshovokreditna-ta-finansova-statistika-sichen-2025-roku> (in Ukrainian).
6. Zaxarchenko N.V. Financial inclusion to improve the welfare of the population and economic growth of the state. *Finance of Ukraine*. 2020. № 6. pp. 105-116. (in Ukrainian).
7. Report on Inquiries of financial services' consumers, 2020-2024. National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/ua/consumer-protection> (in Ukrainian).
8. Latkovskyi P. Financial inclusion as one of the benchmarks of the financial system development. *European guidelines for the development of Ukraine in the conditions of war and global challenges of the 21st century: synergy of scientific, educational and technological solutions*: materials of the international scientific-practical conference in 2 volumes. Odessa, 2023. Vol. 2. pp. 39-42. (in Ukrainian).
9. Rules for inclusive provision of financial services in Ukrainian institutions: Decision of the Board of the National Bank of Ukraine № 240-rsh. (2024, July 5). URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_05072024_240-rsh (in Ukrainian).
10. Naumenkova S., Mishchenko S., Mishchenko V. Digital financial inclusion to accelerate the achievement of the sustainable development goals. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, 2023. № 1(222). pp. 102-112. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/13> (in Ukrainian).
11. National Strategy for Financial Literacy Development until 2030. National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalna-strategiya-rozvitku-finansovoyi-gramotnosti-v-ukrayini-do-2030-roku> (in Ukrainian).
12. Volumes of import/export of cash foreign currency to Ukraine in 2012-2025. National Bank of Ukraine. URL: https://bank.gov.ua/files/rates_dod5.xlsx (in Ukrainian).
13. Recommendations approved on building a barrier-free financial system. National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/shvaleno-rekomendatsiyi-dlya-rozbudovi-bezbaryernoyi-finansovoyi-sistemi> (in Ukrainian).
14. Fedosov V., Stetsenko B. Role of educational factors in financial paradigm formation in Ukraine. *Educational analytics of Ukraine*, 2019. № 3 (7). pp. 69-84. (in Ukrainian).
15. Research financial literacy, financial inclusion and financial welfare in Ukraine in 2021. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf (in Ukrainian).

Yuliia DANYLENKO

PhD in Economics, Associate Professor of department, National University of Food Technologies

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9111-6601>

e-mail: julja-zherev@ukr.net

Yanina SHVETS

student, National University of Food Technologies

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8459-9070>

e-mail: yaninashvets03@gmail.com

DEVELOPMENT OF FINANCIAL INCLUSION IN THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Introduction. Over the recent years, financial inclusion has become one of the development of priorities for individual countries as well as of the global community. It is one of the components of financial sector's mission of the national Strategy of the sector's development. As banks further dominate Ukrainian financial market, specifics of financial inclusion in the banking sector merits a special research.

The purpose of the paper is generalization and estimation of the current state of the financial inclusion in the banking system of Ukraine, identification of major problems that hold back financial inclusion, and outlining prospective lines of its development.

Results. As a result of the research, the authors generalized the definition of the financial inclusion in the context of interrelation with inclusion (barrier-free) notion. The authors have analyzed the level of the financial inclusion development. They have shown that Ukrainian population is not sufficiently aware about available financial services, however, the percentage of coverage remains insignificant. Recently, digital technologies, spread of Internet banking, FinTech development, and inclusive banking have become important drivers of the financial inclusion promotion. A map of inclusive branches of domestic banks has been drawn based on the analysis.

Conclusion. Based on review of major issues that hold back financial inclusion in the banking sector of Ukraine, we can outline the main lines of its further development: responsible involvement of both banks and non-banking financial institutions to financial services provision; strengthening state regulation of financial services provision, especially in the area consumer rights protection and services digitalization; enhanced responsibility of the financial institutions for breaching legislation on provision of inclusive financial services; setting conditions for emergence of dedicated financial inclusion banks that would be capable to meet demand for financial services in the areas with restricted access to ones; involving a broader scope of participants to financial barrier-free environment; promotion of higher financial literacy, etc.

Keywords: financial inclusion, financial literacy, inclusion, barrier-free, financial services, banking system